

Het landbouwstructuurbeleid van de EG na het plan-Mansholt

DR. J. C. P. A. VAN ESCH

Inleiding

Het landbouwstructuurbeleid 1) binnen de Europese Gemeenschap vormt een instrument om de doeleinden van artikel 39, lid 1, onder a) en b) van het EG-verdrag te bereiken. Deze doeleinden zijn:

- de verhoging van de produktiviteit van de landbouw door de technische vooruitgang te bevorderen, en zowel de rationele ontwikkeling van de landbouwproductie als een optimaal gebruik van de produktiefactoren, met name de arbeidskrachten, te verzekeren;
- en aldus de landbouwbevolking een redelijke levensstandaard te garanderen, met name door de verhoging van het hoofdelijk inkomen van degenen die in de landbouw werkzaam zijn.

Reeds vanaf 1964 zijn er structuurpolitieke maatregelen getroffen. Met het plan-Mansholt is echter de aanzet gegeven tot een beleid dat uit op elkaar afgestemde instrumenten bestaat. Naast en buiten deze maatregelen is een aantal beslissingen genomen die eveneens op de landbouwstructuur van toepassing zijn. In dit artikel wordt een globale schets van het landbouwstructuurbeleid gegeven en wordt tevens nagegaan of het mogelijk is de invloed van het beleid te meten.

In het plan-Mansholt werden naast voorstellen voor de landbouwprijzen voor het verkoopseizoen 1969-1970 voorstellen gedaan voor de hervorming van de landbouw en voor het herstel van het marktevenwicht. Uitvoerig wordt door Mansholt uiteengezet dat arbeidsproduktiviteit en inkomens in de landbouw lager waren dan in andere — met name industriële — sectoren van de economie. Een betere bedrijfsstructuur kon volgens de Commissie in de landbouw niet worden bereikt door middel van een verhoging van de landbouwprijzen. De Commissie vroeg zich af of hierdoor de landbouwincomens op een aanvaardbaar niveau zouden kunnen komen. Tevens wees zij erop dat marginale bedrijven door zo'n maatregel juist in stand worden gehouden.

Als oplossing van het probleem werd

gekozen voor grotere bedrijven in de landbouwsector met inschakeling van minder arbeidskrachten in totaal. Het lag in de bedoeling dat de helft van de tien miljoen in de landbouw werkzame personen zou moeten worden bewogen de landbouw te verlaten. Daardoor zou de arbeidsproduktiviteit en het inkomensniveau stijgen. Tevens zouden de beschikbaar komende landbouwgronden kunnen worden gebruikt om grotere bedrijven tot stand te brengen.

In 1973 was de gemiddelde bedrijfs-grootte in de landbouw nauwelijks 17 hectare. Bijna 80% van de landbouwbedrijven was kleiner dan 20 hectare; deze bedrijven exploiteerden in totaal ongeveer 30% van de cultuurgrond in de EG. De overige 70% van de cultuurgrond werd geëxploiteerd door de bedrijven — 22% van alle landbouwbedrijven — die over meer dan 20 hectare beschikten. De verhouding tussen arbeid en grondgebruik week in de EG sterk af van die in de Verenigde Staten. In de VS was er 1 arbeidskracht op 126 hectare cultuurgrond, terwijl deze verhouding in de EG 1 op 9 bedroeg.

Het plan-Mansholt wilde in één grootscheepse operatie een betere landbouwstructuur bewerkstelligen. Omdat het plan nogal duur was, duurde het bijna 3½ jaar eer de Raad tot een besluit kwam. Intussen was het plan onder druk van de ministers van Financiën gewijzigd, waardoor het zowel minder duur als minder doeltreffend was geworden.

Intussen had in de periode 1968-1972 al een zekere koude sanering in de landbouw van de EG plaatsgevonden. De Gemeenschappelijke landbouwprijzen waren voor de eerste maal nogal aan de hoge kant vastgesteld. Tot 1972 zijn deze afzetprijzen nagenoeg onveranderd gebleven. De produktiekosten stegen echter wel in die periode. De Europese boeren konden deze kostenstijging niet in hun afzetprijzen doorberekenen. De inkomens van de boeren daalden als gevolg daarvan in reële zin. Het leidde tot een vertrek van landarbeiders en vervolgens van meewerkende gezinsleden. Het aantal eenmansbedrijven nam sterk toe (bejaarde landbouwers met marginale inkomens).

Sociaal-structurele richtlijnen

Op 17 april 1972 stelde de Raad de drie zogenaamde sociaal-structurele richtlijnen vast, namelijk:

- ter modernisering van landbouwbedrijven;
- ter bevordering van de bedrijfsbeëindiging in de landbouw en van de aanwending van cultuurgrond tot verbetering van de structuur;
- betreffende de sociaal-economische voorlichting en de scholing van degenen die in de landbouw werkzaam zijn.

Het juridisch kader van de richtlijn werd gekozen om de lidstaten op basis van Gemeenschappelijke plannen en criteria in staat te stellen met eigen wettelijke en bestuursrechtelijke voorzieningen uitvoering te geven aan de Gemeenschappelijke „actie”. Daardoor kunnen de lidstaten zelf bepalen in hoeverre deze maatregelen — onder de door de Gemeenschap vast te stellen voorwaarden — in bepaalde gebieden moeten worden geconcentreerd. Het initiatief bleef dus bij de lidstaten. Financiële bijdragen van de EG zijn in dit kader aanvullingen op nationale financiering binnen de lidstaten.

De modernisering van landbouwbedrijven vindt plaats door het uitbreiden van landbouwbedrijven met ontwikkelingsmogelijkheden. Er zijn enige vereisten om voor de regeling in aanmerking te komen. Zo moet het bedrijfs-hoofd als hoofdberoep landbouwer zijn en over voldoende vakbekwaamheid beschikken. Er moet volgens een voorgeschreven methode een boekhouding worden bijgehouden. Voorts moet het bedrijf een *ontwikkelingsplan* opstellen, inhoudend dat het bedrijf binnen zes jaar voor één of twee volwaardige arbeidskrachten een arbeidsinkomen oplevert op een niveau dat vergelijkbaar is met het arbeidsinkomen in niet-agrarische werkzaamheden in dezelfde streek. Een bedrijf met een goedgekeurd ontwikkelingsplan kan in aanmerking komen voor uitbreiding van de oppervlakte van het bedrijf door een voorkeursrecht op gronden die vrijkomen in het kader van de regeling ter bedrijfsbeëindiging. De lidstaten mogen aan de bedrijven met een goedgekeurd ontwikkelingsplan een investeringssubsidie, in beginsel in de vorm van een rentesubsidie, verstrekken. Deze subsidie mag echter niet voor de aankoop van grond worden gebruikt. Eventueel zijn ook kapitaalsubsidies met de mogelijkheid van uitgestelde aflossingen mogelijk. In ieder geval is het gewenst dat de bedrijfshoofden een deel van de intresten zelf betalen. De EG vergoedt door toe-

1) Aan het structuurbeleid voor de visserij wordt in dit artikel voorbijgegaan.

doen van het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL) een deel (25%) van de voor financiering in aanmerking komende uitgaven.

Aan bedrijven die niet voldoen aan de subsidiecriteria mogen de nationale regeringen niet onbeperkt steun verlenen. Investeringssteun mag niet worden toegekend onder voorwaarden die gunstiger zijn dan de EG-regeling. Dit is duidelijk een beperking van het nationale beleid van de lidstaten. Zij mogen bedrijven waarvan de rentabiliteit op lange termijn niet is verzekerd, niet betrekken in een kunstmatig lang en kostbaar groeiproces.

De procedure van de sociaal-structurele maatregelen is dat de nationale regeringen de uitvoering in eigen land regelen door middel van wettelijke en bestuurlijke bepalingen. Vervolgens melden zij de steunmaatregelen bij de EG. De Europese Commissie toetst de maatregelen ten einde uit te maken of de nationale maatregelen passen binnen de gestelde doeleinden. Zij ontvangt advies van het permanent comité voor de landbouwstructuur en stelt vervolgens de vergoeding vast.

De bedrijven met een goedgekeurd ontwikkelingsplan kunnen hun voorkeursrecht op vrijkomende cultuurgronden doen gelden op grond van de regeling ter bevordering van de bedrijfsbeëindiging in de landbouw en van de aanwending van cultuurgrond tot verbetering van de structuur. In dit kader gelden er twee subsidieregelingen.

Een regeling betreft het vrijmaken van cultuurgrond. De nationale regelingen kunnen hiervoor een premie verstrekken waaraan de EG niet meebetaalt. De vrijgemaakte cultuurgrond moet of voor ten minste 12 jaar ter beschikking worden gesteld aan bedrijven met een ontwikkelingsplan die van de regeling ter modernisering van landbouwbedrijven gebruik maken, of duurzaam aan landbouwbestemming worden onttrokken (bestemming voor bosbouw of recreatie).

De andere subsidieregeling geldt de bedrijfshoofden, vaste medewerkers en vast medewerkende gezinsleden tussen 55 en 65 jaar die zich ertoe verbinden niet langer in de landbouw werkzaam te zijn. Zij kunnen van hun nationale regering een jaarlijkse uitkering ontvangen, waarvan de EG een deel (25%) en in landbouwprobleemgebieden 65%) financiert.

Als sluitstuk van de gehele regeling geldt een richtlijn betreffende de sociaal-economische voorlichting en de scholing van degenen die in de landbouw werkzaam zijn. Er worden sociaal-economische voorlichtingsdiensten door de lidstaten in het leven geroepen die:

- de landbouwbevolking algemene informatie verschaffen over de mogelijkheden om haar sociaal-economische positie te verbeteren;
- in individuele gevallen advies geven, met name over mogelijkheden om

binnen of buiten de landbouw werkzaam te zijn.

Daarnaast voeren de lidstaten regelingen in tot scholing, bijscholing of omscholing. Scholing en bijscholing dient open te staan voor degenen die in de landbouw werkzaam zijn, ten minste 18 jaar zijn en een nieuwe vakbekwaamheid binnen het landbouwberoep willen verkrijgen, dan wel hun vakbekwaamheid willen verbeteren. Daarbij gaat het om vakbekwaamheid in zowel technisch als economisch opzicht. Omscholing wil landbouwers in staat stellen een betrekking buiten de landbouw te gaan bekleden. Tijdens zo'n omscholingscursus krijgen ze een inkomen en worden hun aanspraken op sociale-zekerheidsuitkeringen gegarandeerd. De financiële bijdrage van de EG aan deze regeling bedraagt binnen bepaalde grenzen 25% van de kosten.

Bergboerenregeling

Aan het verdrag tot toetreding van Groot-Brittannië, Ierland en Denemarken werd in 1972 een verklaring betreffende de landbouw in bergachtige gebieden gehecht. Op grond hiervan werd in 1975 een richtlijn inzake de landbouw in bergstreken aanvaard die in de wandeling de bergboerenregeling wordt genoemd. Doelstelling van deze regeling is, naast het in stand houden van de landbouw in bergachtige streken, de landschapsverzorging die onmisbaar is in bergstreken en in sommige probleemgebieden, en het tegengaan van ontvolking van agrarische en landelijke gebieden.

De lidstaten kunnen een bijzondere steunregeling invoeren om de landbouw te bevorderen en het inkomen van de landbouwers in de betrokken gebieden te verhogen. Daartoe moet een communautaire lijst van de agrarische probleemgebieden door de Raad worden opgesteld naar opgaaf van de lidstaten. Deze agrarische probleemgebieden omvatten:

- bergstreken waar het bedrijven van de landbouw noodzakelijk is voor het behoud van het natuurlijke landschap, vooral om dit tegen erosie te behoeden of om het aan de recreatiebehoefte te laten voldoen;
- andere streken waar de handhaving van een minimale bevolkingsdichtheid of de verzorging van het natuurlijke landschap niet zijn gewaarborgd;
- door specifieke problemen gekenmerkte streken waar het handhaven van de landbouwactiviteiten noodzakelijk is voor de verzorging van het natuurlijke landschap en zijn toeristische bestemming, of voor de bescherming van de kusten.

De lidstaten kunnen voor deze land-

bouwactiviteiten een jaarlijkse compenserende vergoeding toekennen. Daarvoor komen in aanmerking bedrijfshoofden die ten minste 3 hectare cultuurgrond bebouwen en de verplichting aangaan gedurende ten minste vijf jaar een landbouwactiviteit te blijven uitoefenen volgens de doelstellingen van deze regeling. De lidstaten stellen het bedrag van deze compenserende vergoeding vast naar gelang de omvang van de permanente natuurlijke belemmeringen, met een aangegeven minimum. Verder zijn er bijzondere regelingen voor landbouwbedrijven met ontwikkelingsmogelijkheden. Ook wordt bijzondere steun verstrekt voor collectieve investeringen ten behoeve van de groenvoederproductie en voor de verbetering en de uitrusting van gezamenlijk geëxploiteerde gewone weiden en bergweiden. De EG vergoedt 25% van de voor financiering in aanmerking komende uitgaven.

Andere maatregelen

Een maatregel ter verbetering van de verwerking en/of de afzet van landbouwproducten werd reeds in 1964 ingevoerd en in 1977 opnieuw geregeld. Hierbij wordt gedacht aan het scheppen van nieuwe afzetmogelijkheden, bij voorbeeld van nieuwe producten, en aan het beter marktbaar maken van landbouwproducten. De projecten worden geïnitieerd door bedrijven, bij voorbeeld coöperaties. Het ligt in de bedoeling dat de lidstaten programma's opstellen waarin de projecten passen. Deze programma's moeten door de EG worden goedgekeurd. De bijstand bestaat uit kapitaalsubsidies. Voor de jaren 1978-1982 is 400 miljoen rekeneenheden beschikbaar gesteld. De EG-subsidie bedraagt meestal maximaal 25% (soms 30%). Als voorwaarde geldt dat het bedrijf ten minste 50% en de desbetreffende lidstaat ten minste 5% financiert.

Naast deze structurele maatregelen zijn incidentele maatregelen getroffen voor het oplossen van specifieke problemen (landbouwvoorlichting in Italië, de drainage in Ierland, de producentengroeperingen in een aantal lidstaten, de schapenhouderij in Groenland). Ook schuilen structurele maatregelen in markt- en prijsverordeningen als onderdeel van een politieke „package deal”.

Over zo'n pakket maatregelen heeft de Raad ook in dit jaar (2 april) een compromis bereikt: de landbouwprijzen voor het verkoopseizoen 1981-1982 werden vastgesteld en een aantal structuurpolitieke maatregelen werden genomen. Aan enkele maatregelen wordt hier aandacht besteed 2).

2) De volledige lijst is opgenomen in: *Bulletin van de Europese Gemeenschappen* 1981, nr. 3, blz. 44-45.

In de richtlijnen van 1972 ten aanzien van de modernisering van landbouwbedrijven en de scholing zijn subsidiebedragen aan de inflatie aangepast en sommige bepalingen soepeler gemaakt. Er zijn enige specifieke programma's opgesteld. Deze gelden voor landbouwprobleemgebieden waar de landbouwstructuur zo gebrekkig is dat de structuurmaatregelen de toestand niet kunnen verbeteren. De programma's zijn afgestemd op de specifieke kenmerken en problemen van het desbetreffende probleemgebied. Het betreft de productie van rund-, schape- en geitenvlees in Italië en de landbouw in probleemgebieden van Noord-Ierland (tienjarenprogramma ter verbetering van de infrastructuur).

Verder zijn drie geïntegreerde ontwikkelingsprogramma's aanvaard. Hierin worden maatregelen samengebracht, die worden gefinancierd uit het Europees Sociaal Fonds, het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling en het EOGFL. Het betreft maatregelen ter verbetering van de algemene sociaal-economische situatie in probleemgebieden. Daarbij gaat het om verbetering van de landbouwstructuur — inclusief de verbetering van de afzet en de verwerking van landbouwproducten —, van de toeristische infrastructuur, de ambachtelijke sector, de industrie en andere aanvullende activiteiten. De maatregelen betreffen de Schotse Westereilanden, het Franse departement Lozère en het Zuidoosten van België (de provincie Luxemburg).

De problemen in de Schotse Westereilanden zijn gelegen in de perifere ligging van de eilanden, het slechte klimaat en de bodemgesteldheid. In het Franse departement Lozère gaat het om een geval van ontvolking waardoor het gebied een soort woestijn dreigt te worden. Maatregelen op het gebied van de landbouw bestaan uit het weer beschikbaar maken van een collectief grasland en vernieuwing van de kastanje-teelt. Verder wordt gestreefd naar industrie (houtzagerijen en bewerking van hout). Aanvullende maatregelen betreffen toerisme en huisindustrie. In de Belgische provincie Luxemburg gaat het om een agrarisch gebied met een negatief migratiesaldo. Het is industrieel onderontwikkeld. Er zijn slechts kleine en middelgrote bedrijven. In het programma is, naast agrarische maatregelen, een aantal maatregelen genomen op het gebied van alle bedrijfstakken die kunnen bijdragen tot verbetering van de sociaal-economische situatie in deze provincie.

Evaluatie

Bij een beoordeling van de structuurpolitieke maatregelen kan worden vastgesteld dat de uitvoering van de richtlijnen van 1972 moeizaam op gang is gekomen. In de lidstaten dienden initia-

tieven te worden genomen, programma's te worden opgesteld en regionale indelingen te worden gemaakt. Dit laatste stuitte in federale staten op de autonomie van regio's. Zo waren medio 1978 nog slechts voor 8 van de 21 Italiaanse regio's de uitvoeringsbepalingen van de structuurrichtlijnen vastgesteld en door de Commissie goedgekeurd 3).

In het verslag 1980 over de toestand van de landbouw in de Gemeenschap 4) geeft de Commissie de volgende kenmerken van het beleid:

- momenteel worden per jaar tussen 25.000 en 30.000 bedrijfsontwikkelingsplannen goedgekeurd. In 1973-1978 sloeg 17% op bedrijven in probleemgebieden;
- in de periode 1975-1978 werden per jaar circa 45.000 uitkeringen voor bedrijfsbeëindiging toegekend. Hierbij werd in totaal ± 648.000 hectare cultuurgrond vrijgemaakt, waarmee 97.000 bedrijven werden vergroot;
- ongeveer 700 sociaal-economische consultants zijn in dienst genomen, terwijl 110.000 personen een opleidingscursus hebben gevolgd;
- 350.000 landbouwers ontvangen een jaarlijkse compenserende vergoeding in het kader van de bergboerenregeling;
- in het kader van de regeling tot verbetering van de verwerking/afzet heeft de Gemeenschap 747 projecten medegefinancierd ten bedrage van 236,5 mln. ERE.

Hoewel men uit deze absolute getallen geen conclusie kan trekken, is de Commissie niet ontevreden over de stand van zaken. In een ander verband concludeert zij dat structurele aanpassingen die gepaard gaan met technische vooruitgang, zich snel hebben voltrokken in de landbouw en hebben geleid tot grotere produktie-eenheden en een kleiner aantal producenten. Volgens de Commissie is in alle bestudeerde sectoren 5) de produktie constant gestegen als gevolg van hogere produktiviteit 6).

Anderzijds heeft de Commissie in 1978 vastgesteld dat een structureel gebrek aan evenwicht in de landbouw in de Gemeenschap nog steeds blijkt uit het feit dat ongeveer 77% van de bedrijven kleiner is dan 20 hectare en in totaal slechts 29% van de oppervlakte cultuurgrond exploiteert. Het Economisch en Sociaal Comité heeft verder opgemerkt 7) dat uit alle statistische gegevens blijkt dat zich in de landbouw niet alleen tussen de lidstaten maar tevens tussen de regio's, de produktietakken en de bedrijven onderling grote inkomensverschillen voordoen. Deze inkomensverschillen binnen de landbouw zijn groot, maar zijn eveneens aanzienlijk ten opzichte van de niet-agrarische inkomens. In haar Mededeling aan de Europese Raad van 5 en 6 december 1978 heeft de Commissie dan ook opgemerkt dat de inkomensverschillen aan talrijke

factoren zijn toe te schrijven, waarvan een aantal reeds lang hun invloed doet gelden, en dat het Gemeenschappelijk landbouwbeleid er niet toe heeft bijgedragen deze inkomensverschillen te verkleinen.

Volgens het Comité bedroeg de afvloeiing van arbeidskrachten uit de landbouw in de periode 1968-1977 voor de Gemeenschap als geheel 4% per jaar; in de periode 1973-1977 bedroeg zij evenwel nog slechts 3,1%. Hieruit blijkt volgens het Comité duidelijk dat de in 1973-1974 ontstane economische recessie, die grote werkloosheid en een grote daling van het aantal vervangende arbeidsplaatsen in de niet-agrarische sectoren met zich heeft gebracht, uiteraard ongunstige gevolgen heeft gehad voor de afvloeiing van overtollige arbeidskrachten uit de landbouw naar andere sectoren, en bijgevolg ook de verbetering van de landbouwstructuur heeft afgeremd.

Wat de ontwikkeling van de beroepsbevolking naar leeftijdsgroepen betreft maakt het Economisch en Sociaal Comité een vergelijking van de leeftijds-piramide van de landbouwberoepsbevolking met die van de totale beroepsbevolking. Deze vergelijking wijst uit dat in de landbouw de leeftijdsgroep boven 55 jaar relatief groter, en die beneden 35 jaar relatief kleiner is. Het Comité trekt hieruit twee tegenstrijdige conclusies. Het vindt enerzijds dat de vrijmaking van de gronden daadwerkelijk mogelijkheden voor structuurverbetering inhoudt. Het interpreteert anderzijds de cijfers als volgt: jonge landbouwers die zich in de landbouw willen gaan vestigen komen voor grote moeilijkheden te staan daar een niet onaanvaardig deel van de landbouwberoepsbevolking ook na de normale pensioengerechtigde leeftijd in de landbouw werkzaam blijft.

Een ander aspect van de problematiek bestaat uit de tijd die de landbouwbedrijfshoofden aan landbouw dienen te besteden. In 1975 was slechts 36% van de landbouwbedrijfshoofden van de Gemeenschap voor de volle 100% van hun werktijd in de landbouw werkzaam;

3) G. Meester, *Doeleinden, instrumenten en effecten van het landbouwbeleid in de EG*, 's-Gravenhage, 1980, blz. 78.

4) *De toestand van de landbouw in de Gemeenschap — Verslag 1980*, publikatie van de Commissie in samenhang met het *Veertiende algemeen verslag over de werkzaamheden van de Europese Gemeenschappen*, december 1980, blz. 35.

5) Dit betreft zes sectoren die ongeveer twee derde van de landbouwproduktie opleveren en waarvoor meer dan 75% van de begroting wordt uitgegeven (granen, suiker, groenten en fruit, melk en zuivelproducten, rundvlees en varkensvlees).

6) *De toestand van de landbouw in de Gemeenschap — Verslag 1980*, blz. 76.

7) *Advies van het Economisch en Sociaal Comité van de EG betreffende het landbouwstructuurbeleid*, november 1979, blz. 8.

20% van deze hoofden besteedden van 50 tot 100% van de normale arbeidstijd aan de landbouw, terwijl 44% minder dan 50% van de normale arbeidstijd in de landbouw werkzaam was. Deze cijfers verschillen aanzienlijk naar gelang het land en de regio.

Verder heeft het Economisch en Sociaal Comité aan de hand van verschillende documenten opgemaakt dat eind 1978 naar schatting iets meer dan 100.000 bedrijven steun hebben gekregen op grond van de richtlijn modernisering en de bergboerenregeling (dit is minder dan 2% van alle bedrijven van de Gemeenschap). Uit dezelfde documenten blijkt eveneens dat de projecten zeer ongelijk zijn verdeeld over de lidstaten en de regio's. In bepaalde landen zoals Denemarken en Nederland heeft ongeveer 10% van de bedrijven van meer dan 1 hectare steun ten behoeve van de uitvoering van ontwikkelingsplannen gekregen; in andere landen zoals België, het Verenigd Koninkrijk en Ierland is slechts aan 5 à 6% steun verleend, in Duitsland aan minder dan 4%, en in Frankrijk zelfs aan minder dan 1%.

Als redenen voor dit ontoereikende resultaat van het beleid voert het Economisch en Sociaal Comité aan dat de administratieve procedures in bepaalde lidstaten ingewikkeld zijn. Verder valt het Comité de Commissie bij, dat erkend moet worden dat de huidige maatregelen ongeschikt zijn geweest om de structuur van een groot aantal in probleemgebieden gevestigde kleine bedrijven te verbeteren. Het feit dat deze bedrijven geen profijt van het Gemeenschappelijk structuurbeleid hebben kunnen trekken, heeft tevens zeer nadelige gevolgen gehad voor de algemene economische ontwikkeling in de betrokken gebieden.

Het Comité acht het zeer positief dat de Commissie erkent dat te weinig landbouwbedrijven — en dan nog met moeite — het voor de ontwikkelingsplannen vastgestelde richtinkomen bereiken, en dat zij heeft opgemerkt dat de momenteel geldende maatregelen inzake structuurverbetering beter op de gewijzigde sociaal-economische situatie dienen te worden afgestemd.

De landbouwstructuur in Nederland

De uitwerking van het landbouwstructuurbeleid van de EG in Nederland

kan niet zonder meer uit de statistische gegevens worden afgeleid. Naast het Europese structuurbeleid werken immers allerlei invloeden die eveneens in de cijfers tot uitdrukking komen. Met dit voorbehoud kan men de statistische gegevens globaal analyseren om vast te stellen of de ontwikkeling van de landbouwstructuur in de richting van de in de EG gestelde doelstellingen gaat. Daartoe wordt gebruik gemaakt van *Landbouwcijfers 1980*, een jaarlijkse publikatie van het Landbouw-economisch Instituut en het Centraal Bureau voor de Statistiek.

De ontwikkeling van de bedrijven naar bedrijfsgrootte (ha) tussen 1970-1979 was aldus dat het aantal bedrijven kleiner dan 20 hectare voortdurend daalde, en het aantal groter dan 20 hectare steeg 8). Daarbij was de stijging groter naarmate het bedrijven met meer hectaren betrof. Overigens daalde het totaal aantal bedrijven met 20%. In de onderverdeling loopt het „hoofdberoep akkerbouwer-veehouder” parallel met de genoemde ontwikkeling voor het totaal. De andere categorie „hoofdberoep tuinbouwer” geeft een ontwikkeling te zien waarbij de scheiding tussen het aantal dalende kleinere en stijgende grotere bedrijven bij 10 hectare ligt 9).

Deze rubriek wordt verzorgd door het Europa Instituut van de Rijksuniversiteit Leiden.

Het aantal arbeidskrachten in de landbouw (zelfstandige bedrijfshoofden, medewerkende gezinsleden en werknemers), gemeten in mensjaren, daalde tussen 1970 en 1978 met 14%. In de bosbouw bleef het aantal stabiel, terwijl het aantal in de visserij eveneens met 14% terugliep 10).

De arbeidsproductiviteit in de landbouw steeg tussen 1970 en 1978 iets sterker dan in de nijverheid en de dienstensector 11) (zie tabel 1).

De regelingslonen (per uur) zijn tussen 1972 en 1979 in landbouw en visserij iets sterker gestegen dan in de industrie en het landelijk gemiddelde 12) (zie tabel 2).

De bijdragen van de landbouw aan het nationaal inkomen (netto, tegen factorkosten) bleef tussen 1974 en 1978 nagenoeg gelijk. Hetzelfde geldt voor de

relatieve plaats binnen het totaal der bedrijven in Nederland 13) (zie tabel 3).

Tabel 1. De ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit

	Basisjaar 1970		Basisjaar 1974		
	1970	1974	1974	1975	1978
Landbouw	100	135	100	100	117
Nijverheid	100	131	100	100	114
Dienstensector	100	111	100	100	110

Tabel 2. Regelingslonen a) per uur (1972 = 100)

Landbouw en visserij	210
Industrie	194
Alle werknemers	195

a) Incl. spaarloon, vakantietoelagen bijzondere uitkeringen.

Tabel 3. Bijdrage van de landbouw aan het nationaal inkomen

Landbouw	1974	1978
Als % totaal bedrijven	5,4	5,3
Als % totaal nationaal inkomen	4,5	4,4

In het kader van de rentesubsidie-regeling voor modernisering van landbouwbedrijven — ingegaan per 15-11-1972 — zijn in de jaren 1974-1978 ongeveer 16.000 aanvragen geregistreerd. Dit is 10% van het aantal landbouwbedrijven in Nederland. Van deze aanvragen is ongeveer 80% toegewezen, 2% afgevoerd en de rest ingetrokken/vervalen 14).

Uit deze gegevens kan men globaal de conclusie trekken dat de landbouwstructuur zich in Nederland ontwikkelt volgens de in het Europese beleid vastgelegde doelstellingen. In hoeverre het structuurbeleid van de EG hiertoe heeft bijgedragen kan niet zonder meer uit de cijfers worden afgeleid.

J. C. P. A. van Esch

8) In 1978 en 1979 stabiliseerde het aantal voor de klassen 20 tot 30 hectare en 100 en meer hectare.

9) *Landbouwcijfers 1980*, blz. 18.

10) Idem, blz. 10.

11) Idem, blz. 10.

12) Idem, blz. 11.

13) Idem, blz. 10.

14) Idem, blz. 171.